

THỰC TRẠNG GIÁO DỤC TRÍ TUỆ CẢM XÚC CHO TRẺ 5 – 6 TUỔI Ở TRƯỜNG MẦM NON TẠI THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

Phạm Phước Mạnh, Nguyễn Thị Kiều Liên, Vi Hà Thanh Thảo, Nguyễn Lê Tường Nghi, Nguyễn Thị Thuý Liên
Khoa GDMN, Trường ĐHSP Tp.Hồ Chí Minh
Email: strong38vn@gmail.com

Tóm tắt: Trí tuệ cảm xúc có vai trò quan trọng trong đời sống của con người, giúp cho mỗi cá nhân có thể làm chủ bản thân nhận diện được cảm xúc của người khác trong các tình huống và hoàn cảnh khác nhau. Ở lứa tuổi trẻ mầm non, việc giáo dục trí tuệ cảm xúc sẽ giúp cho trẻ có những kỹ năng nhận biết, để điều chỉnh cảm xúc, kiểm soát được tâm trạng của bản thân, ... từ đó giúp cho trẻ có thể đưa ra quyết định, thể hiện hành vi ứng xử, giao tiếp phù hợp với những người xung quanh. Bài báo cáo nghiên cứu về thực trạng giáo dục trí tuệ cảm xúc cho trẻ 5 – 6 tuổi tại 8 quận, huyện trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh qua khảo sát 59 giáo viên. Kết quả cho thấy, đã và đang quan tâm đến giáo dục trí tuệ cảm xúc cho trẻ 5 – 6 tuổi. Giáo viên đã hiểu được mục tiêu, nội dung, phương pháp và các hoạt động giáo dục được thực hiện với tỉ lệ cao nhưng vẫn còn một số hoạt động, nội dung, biện pháp giáo dục cần được quan tâm và thực hiện tốt hơn.

Từ khóa: Trí tuệ cảm xúc, giáo dục trí tuệ cảm xúc, giáo viên mầm non, giáo dục mầm non, HCMUE

CURRENT STATE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE EDUCATION FOR 5 - 6 YEAR OLD CHILDREN IN KINDERGARTEN IN HO CHI MINH CITY

Pham Phuoc Manh, Nguyen Le Tuong Nghi, Nguyen Thi Thuy Lien, Nguyen Thi Kieu Lien, Vi Ha Thanh Thao
Faculty of Early Childhood Education, HCMUE
Email: strong38vn@gmail.com

Abstract: Emotional intelligence plays an important role in human life, helping individuals master themselves and recognize the emotions of others in various situations and contexts. For preschool children, emotional intelligence education helps them develop skills to recognize and adjust emotions, control their mood, and make decisions. This allows children to express appropriate behavior and communication in interactions with others. This report presents a study on the current status of emotional intelligence education for 5-6-year-old children in 8 districts in Ho Chi Minh City, based on a survey of 59 teachers. The results show that emotional intelligence education for children aged 5-6 is being prioritized. Teachers understand the goals, content, methods, and educational activities at a high rate, but some activities, content, and educational measures still need more attention and improvement.

Keywords: Emotional Intelligence, emotional intelligence education, preschool teacher, preschool education, HCME

Nhận bài: 15/02/2025

Phản biện: 05/03/2025

Duyệt đăng: 09/03/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Việc trang bị cho trẻ những kỹ năng cần thiết về những vấn đề liên quan đến cảm xúc (CX) sẽ giúp cho trẻ có khả năng ứng phó với những thách thức, khó khăn gặp phải trong cuộc sống. Giáo dục trí tuệ cảm xúc (GD TTCX) nhằm hình thành được lối sống lành mạnh, duy trì trạng thái vui vẻ, luôn mang bên mình năng lượng tích cực và dễ dàng xây dựng những mối quan hệ tốt đẹp với mọi người.

Mục tiêu giáo dục trẻ theo chương trình giáo dục mầm non (GDMN), giáo viên (GV) cần giúp trẻ em phát triển về thể chất, tình cảm, trí tuệ, thẩm mỹ, hình thành những yếu tố đầu tiên của nhân cách, chuẩn bị cho trẻ em vào lớp một. Phát triển TTCX cho trẻ cũng là một yếu tố quan trọng trong mục tiêu của chương trình. Đặc biệt đối với trẻ 5-6 tuổi, giai đoạn chuẩn bị chuyển tiếp vào môi trường Tiểu học, nơi trẻ sẽ tiếp xúc và giao tiếp với nhiều bạn bè và thầy cô hơn, việc GD TT CX giúp trẻ phát triển khả năng tự nhận thức, điều chỉnh cảm xúc và xây dựng mối quan hệ xã hội tốt đẹp. Đây là nền tảng cần thiết để trẻ phát triển toàn diện trong suốt quá trình học tập và trưởng thành.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Khái niệm về trí tuệ cảm xúc

Theo quan niệm của Daniel Goleman (1995) TTCX là khả năng quan sát được các CX của bản thân và của người khác, khả năng phân biệt chúng và sử dụng các thông tin và CX nhằm định hướng suy nghĩ và hành động của mình.

GD TTCX cho trẻ mầm non là dạy trẻ nhận biết các loại CX, biết phân biệt CX tích cực và CX tiêu cực. Từ đó, trẻ có thể gọi tên CX, phản ứng và kiểm soát CX của mình tốt hơn.

Mô hình cấu trúc TTCX do Daniel Goleman (1995) đưa ra gồm có 5 năng lực sau: (1) Hiểu biết về các xúc cảm: ý thức về bản thân - có thể nhận biết các xúc cảm của mình - cơ sở của trí tuệ cảm xúc, (2) Làm chủ các xúc cảm của mình thích nghi với hoàn cảnh phụ thuộc vào ý thức về bản thân, (3) Tự thúc đẩy - thể hiện ở việc điều khiển cảm xúc hướng vào hành động, khả năng trì hoãn sự bốc đồng và khả năng hòa tâm trạng phấn khởi, (4) Nhận biết CX của người khác - đồng cảm với người khác, thay đổi bản thân, làm cho mình phù hợp với điều người khác cần và mong muốn, (5) Xử lý các quan hệ - điều khiển cảm xúc ở người

khác và phối hợp hành động với người khác.

2.2. Giáo dục trí tuệ cảm xúc cho trẻ 5 – 6 tuổi

- GD TTCX cho trẻ MN nhằm phát triển các kỹ năng về CX: Khả năng quản lý CX của bản thân, luôn giữ được trạng thái bình tĩnh và điều chỉnh CX của bản thân cho phù hợp với mọi hoàn cảnh; khả năng điều chỉnh các hành vi cho phù hợp. Giúp cho trẻ biết quan tâm, yêu thương và tự chăm sóc bản thân mình. Trẻ sẽ hiểu rõ về bản thân mình có những ưu điểm, nhược điểm gì; biết được bản thân mình thích và không thích điều gì và bên cạnh đó có những kỹ năng cơ bản để tự phục vụ cho bản thân mình. Trẻ có thể nhận thức được sự khác biệt giữa nam và nữ để từ đó có cách cư xử đúng mực với bạn bè cùng giới, hình thành cho trẻ tình yêu thương, lòng nhân ái biết yêu thương, giúp đỡ bạn bè. Hiểu được sự khác biệt “của tôi” và “của người khác” để trẻ biết được những vật dụng của mình và của người khác, trẻ không chỉ tôn trọng đồ của bản thân mà trẻ còn biết tôn trọng đồ của người khác; ... Từ đó hình thành và phát triển các kỹ năng cần thiết cho cuộc sống: giúp cho trẻ mạnh dạn hơn, tự tin hơn và luôn chủ động để tìm tòi và giải quyết các vấn đề trẻ gặp phải, xây dựng được nhiều mối quan hệ tốt đẹp trong cuộc sống.

- GD TTCX cho trẻ 5 – 6 tuổi hướng đến dạy trẻ nhận biết cảm xúc; dạy trẻ hiểu cảm xúc; dạy trẻ quản lý cảm xúc. Trẻ nhận thức và biểu hiện thái độ với bản thân, trẻ có thể quản lý cảm xúc, và thể hiện trách nhiệm với người khác.

Theo lý thuyết về TTCX của Mayer và Salovey (1997) đã xác định năm kỹ năng có thể được dạy để tăng TTCX là: Nhận biết cảm xúc ở bản thân và người khác; Hiểu nguyên nhân và hậu quả của cảm xúc; Gọi tên cảm xúc một cách chính xác; Thể hiện cảm xúc theo cách phù hợp với thời gian địa điểm và văn hóa; Điều chỉnh cảm xúc.

GD TTCX cho trẻ là hướng đến phát triển khả năng nhận diện và kiểm soát CX của bản thân, đồng thời biết cách ứng phó và xử lý CX của người khác.

Trong chương trình GDMN, nội dung GD CX trong lĩnh vực GD tình cảm và kỹ năng xã hội của trẻ bao gồm: Nhận biết một số cảm xúc cơ bản qua các đặc điểm bên ngoài, ...; Biểu lộ CX, tình cảm, ...

Như vậy, GD TTCX cho trẻ 5-6 tuổi một cách có hiệu quả, cần tập trung vào các nội dung sau đây: Các nội dung giúp trẻ nhận thức về bản thân và người khác; Các nội dung giúp trẻ hiểu nguyên nhân và hậu quả của cảm xúc; Các nội dung giúp trẻ nhận diện vấn đề trên quan điểm của người

khác; Các nội dung giúp trẻ tự điều chỉnh và thể hiện cảm xúc của bản thân; Các nội dung giúp trẻ hình thành các kỹ năng sống cần thiết; Các nội dung giúp trẻ hình thành năng lực ra quyết định, có trách nhiệm và các kinh nghiệm xã hội.

- GD TTCX cho trẻ 5 – 6 tuổi ở trường MN có thể thông qua các hoạt động: (1) Hoạt động học: Hoạt động học là một trong những hoạt động được GV tổ chức nhằm giúp trẻ lĩnh hội những kiến thức mới. Giờ kể chuyện, đọc thơ, ca dao đồng dao, hát, ... không những giúp trẻ phát triển ngôn ngữ, tình cảm xã hội mà còn đóng vai trò quan trọng trong việc nuôi dưỡng CX và sự đồng cảm ở trẻ trong những năm đầu đời, (2) Hoạt động chơi đóng vai: Đóng vai là trò chơi mà trẻ tự nghĩ ra các chủ đề, vai diễn và nội dung chơi. Trò chơi đóng vai sẽ tạo điều kiện cho trẻ được hòa mình vào nhiều nhân vật, thể hiện được thái độ, cách nhìn và cách ứng xử phù hợp trong xã hội. Thông qua hoạt động chơi, trẻ không chỉ được chơi vui vẻ mà còn có thể tiếp thu kiến thức một cách dễ dàng và hiệu quả hơn so với tiết học thông thường. Vì vậy, GV cần thiết kế và tổ chức những hoạt động chơi phong phú và đa dạng như trò chơi học tập hay trò chơi ở các góc, (5) Hoạt động trải nghiệm: Trẻ được giáo dục về TTCX thông qua hoạt động trải nghiệm, GV có thể tạo các tình huống yêu cầu trẻ thực hành kỹ năng giao tiếp và giải quyết vấn đề hiệu quả.

2.3. Kết quả nghiên cứu

Kết quả khảo sát cho thấy, mục tiêu của GD TTCX cho trẻ 5-6 tuổi được GV nhận định hướng đến giáo dục cho trẻ: Nhận biết được một số trạng thái CX: vui, buồn, sợ hãi, tức giận, ngạc nhiên, xấu hổ qua tranh; qua nét mặt, cử chỉ, giọng nói của người khác (49/58, 83.10%); Biết tìm cách để giải quyết mâu thuẫn bằng lời, nhờ sự can thiệp của người khác (42/59, 71.20%); Nhận diện và thể hiện cảm xúc của bản thân (40/59, 67.80%); Biết an ủi chia vui với người thân và bạn bè (40/59, 67.80%); Bộc lộ CX của bản thân bằng lời nói, cử chỉ và nét mặt (40/59, 67.80%); Thay đổi hành vi và thể hiện cảm xúc phù hợp với hoàn cảnh (40/59, 67.80%); Biết kiềm chế cảm xúc tiêu cực khi được an ủi, giải thích (40/59, 67.80%); Quan tâm, yêu thương và biết cách tự chăm sóc bản thân (37/59, 62.70%); Biết biểu lộ cảm xúc: vui, buồn, sợ hãi, tức giận, ngạc nhiên, xấu hổ (36/59, 61.00%); Nhận ra việc làm của mình có ảnh hưởng đến người khác (29/59, 49.15%); Hiểu được sự khác biệt giữa “của tôi” và “của người khác” (29/59, 49.15%).

Về thực hiện các nội dung GD TTCX cho trẻ 5 - 6 tuổi, kết quả khảo sát trên của GV đã cho thấy, GV đã quan tâm giáo dục khá toàn diện về TTCX cho trẻ. Kết quả khảo sát các hoạt động được GV lồng ghép các nội dung GD TTCX cho trẻ 5-6 tuổi như: Nhận biết CX ở bản thân và người khác; Các nội dung giúp trẻ nhận diện vấn đề trên quan điểm của người khác; hiểu nguyên nhân và hậu quả của cảm xúc; tự điều chỉnh và thể hiện CX của bản thân; hình thành các kỹ năng sống cần thiết; hình thành năng lực ra quyết định, có trách nhiệm và các kỹ năng xã hội là thông qua hoạt động chơi và hoạt động trải nghiệm cho trẻ (trên 50.00%), thông qua hoạt động học (dưới 45%). Như vậy, GV đã chú trọng việc lồng ghép GD TTCX cho trẻ thông qua hoạt động chơi và trải nghiệm là chủ yếu.

Đồng thời, kết quả khảo sát cũng cho thấy, các phương pháp (PP) được GV sử dụng ở mức độ thường xuyên (trên 80.00%) gồm: PP giáo dục lấy trẻ làm trung tâm, tôn trọng sự khác biệt của trẻ; PP giáo dục chú trọng trải nghiệm, thực hành thực tiễn; PP sử dụng trò chơi, câu chuyện để giúp trẻ kiểm soát CX của bản thân, qua đó giáo dục trí tuệ cảm xúc cho trẻ; PP quan sát, trò chuyện, sử dụng tình huống; PP trực quan - minh họa; PP giáo dục bằng tình cảm, CX; PP nêu gương. Kết quả này cho thấy, GV đã quan phối hợp sử dụng các PP trong GD TTCX cho trẻ 5-6 tuổi ở trường MN phù hợp với phương pháp giáo dục trẻ MN.

Nghiên cứu đã đề xuất và khảo sát tính khả thi của một số biện pháp GD TTCX cho trẻ 5-6 tuổi ở trường MN được GV đánh giá ở mức rất khả thi (trên 70%) gồm các biện pháp: GV thường xuyên quan tâm, chia sẻ CX với trẻ qua lời nói, hành động; Đối xử công bằng đối với trẻ; Sử dụng các tác phẩm văn học, âm nhạc, mỹ thuật, ... để giáo dục trí tuệ cảm xúc cho trẻ; Tổ chức hoạt động học, chơi cho trẻ nhận biết, thể hiện và điều chỉnh CX của bản thân; GV cùng trẻ xây dựng quy tắc

ứng xử trong lớp học thông qua nhận biết cảm xúc của người khác và điều chỉnh bản thân; GV tạo các đồ dùng, đồ chơi giúp trẻ điều chỉnh cảm xúc; Nhà trường có những buổi chuyên đề bồi dưỡng cho GV về nội dung, phương pháp GD TTCX trẻ; Phối hợp với gia đình tăng cường quan tâm cảm xúc của trẻ và giáo dục văn hoá giao tiếp, ứng xử cho trẻ; Tạo tình huống trong sinh hoạt hằng ngày GD TTCX cho trẻ. Kết quả này đã chứng minh các biện pháp đề xuất của nghiên cứu đều có tính khả thi cao.

III. KẾT LUẬN

GD TTCX cho trẻ 5-6 tuổi là nội dung giáo dục đã được GV ở các trường MN trên đại bàn khảo sát tại Thành phố Hồ Chí Minh quan tâm và thực hiện. GD TTCX cho trẻ 5-6 tuổi hướng đến phát triển cho trẻ: Nhận biết cảm xúc ở bản thân và người khác, Nhận diện vấn đề trên quan điểm của người khác; Hiểu nguyên nhân và hậu quả của cảm xúc; Điều chỉnh và thể hiện cảm xúc của bản thân phù hợp với thời gian, địa điểm và văn hóa; Hình thành các kỹ năng sống cần thiết; Hình thành năng lực ra quyết định, có trách nhiệm và các kỹ năng xã hội. GD TTCX cho trẻ được GV lồng ghép chủ yếu thông qua hoạt động chơi và hoạt động trải nghiệm. Tuy nhiên, cần lồng ghép nhiều hơn trong hoạt động học. GV đã sử dụng kết hợp nhiều phương pháp trong GD TTCX cho trẻ. Nghiên cứu đã đề xuất các biện pháp GD TTCX cho trẻ 5-6 tuổi ở trường MN được GV đánh giá rất khả thi. Trong đó, nhà trường cần chú trọng hơn công tác bồi dưỡng cho GV về nội dung, PP, hình thức GD TTCX trẻ; phối hợp với gia đình tăng cường quan tâm CX của trẻ và giáo dục văn hoá giao tiếp, ứng xử cho trẻ. GD TTCX cho trẻ 5-6 tuổi nhằm thực hiện ục tiêu giáo dục phát triển toàn diện cho trẻ là nhiệm vụ luôn cần được GV quan tâm và thực hiện trong công tác chăm sóc và giáo dục trẻ ở trường MN.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Nguyễn Thị Bích Thủy (2023), Kỹ yếu hội thảo Giáo dục trí tuệ cảm xúc cho trẻ mầm non thực trạng và giải pháp. Trường Cao đẳng Sư phạm Trương ương Nha Trang.
- [2] Daniel Goleman (Nguyễn Kiến Giang dịch, 2011), Trí tuệ cảm xúc, Nhà Xuất Bản Lao Động – Xã Hội
- [3] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2020). Chương trình Giáo dục Mầm non. NXB Giáo dục Việt Nam.
- [4] Bộ giáo dục và Đào tạo (2024). Quyết định số 4222/QĐ-BGDĐT ngày 27 tháng 12 năm 2024 về việc ban hành Bộ chuẩn phát triển trẻ em 5 tuổi.
- [5] Mayer, J. D & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators (pp. 3-31). New York: Basic Books. Journal of Research in Personality, 28, 351-373
- [6] Shauna L. Tominey, Elisabeth C. O'Bryon, Susan E. Rivers và Sharon Shapses (2017). Teaching Emotional Intelligence in Early Childhood. Social and Emotional Development in Early Childhood (March 2017), Vol. 72, No. 1 pp. 6-14. National Association for the Education of Young Children (NAEYC)